Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN



Læs om

Salpetermosen i Hillerød

Folkestrejken i 1944

Et poetisk billede af den lille by

Formernes første fagforening

FREDERIKSVÆRKEGNENS HISTORISKE FORENING

Oktober 2015 - 12. Årgang, nr. 49

Foreningen

Formand
Bengt Sørensen
Magnesvej 4
3370 Melby
tlf. 40 72 38 22
bengtbenner@gmail.com

Sekretær
Christina Ax
Hillerødvej 112
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 26 54
fhf@mailme.dk

Elsebeth Nygaard
Kæruldvej 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 17 12
eny.kregme@gmail.com

Næstformand
Jørgen Lassen
Nørregade 33
3300 Frederiksværk
Tlf. 30 12 55 20
mail@jlassen.dk

Redaktør af *Prøven*
Jørgen Tved
Skansevej 30B
3390 Hundested
tlf. 47 77 00 23
tved@email.dk

Jytte Bloch-Kelsen
Lynghøjvej 24
3390 Hundested
Tlf. 45 81 96 95
jytte-bloch-kelsen@privat.dk

Kasserer
Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf. 47 74 93 35

Peter Ahlburg
Karlsgavevej 48
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 01 46
mc_allemann@yahoo.dk

Erik Kragh
Gl. Møllevej 7
3300 Frederiksværk
Holth.Kragh@outlook.com

Medhjælper for bestyrelse
Jan Larsen
Astersvej 8
3310 Ølsted
jplarsen2@hotmail.com

Kontingent

Personligt medlemskab:	125,- kr.
Husstandsmedlemskab:	200,- kr.
Firmaer og institutioner:	500,- kr.
Firmaer (under 6 ansatte):	250,- kr.

Det er nemmest for foreningen, hvis man indbetaler via netbank:
Reg.nr. 1551 kontonr. 3572519309
i Danske Bank.
Husk at anføre navn og adresse på indbetaler!

Redaktionen

Jørgen Tved (ansvarshavende), Christina Ax, Jørgen Lassen, Jytte Bloch-Kelsen, Erik Kragh, Jan Larsen.
Layout: Torsten Møller Madsen
Tryk: G L Tryck, oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven
Foreningens e-mail: *fhf@mailme.dk*
Hjemmeside: www.frvhistorie.dk

Stof til næste nummer af Prøven bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

I dette nummer

Siden sidst og fremover: Formanden har ordet side 4

Status over V3 udstillingen side 5



Salpetermosen side 6

ET ARKÆOLOGISK OVERFLØDIGHEDSHORN

Den københavnske folkestrejke side 13

1944: BARRIKADER OG BRANDE



Den lille by side 18

ET POETISK BILLEDE AF FREDERIKSVÆRK FOR LÆNGE SIDEN



Fra den gamle fabrik side 22

DA FORMERNES FØRSTE FAGFORENING GIK I OPLØSNING

Classen, krudt og landskabsmaleri side 24

Storm på Asserbo-lejren side 26

KLIP FRA POLITIKEN I MAJ 1945

Foreningsarrangementer side 27

Siden sidst - og fremover

Ved formand Bengt Sørensen



Jeg håber, alle har haft en god sommer, men også glæder sig til at deltage i Historieforeningens efterårsprogram. Det er godt i gang, når I læser dette.

Vi startede godt nok onsdag den 18. aug. med et af vore arrangementer til Halsnæs' kirker – og denne gang i Frederiksværk. Her viste nu pensioneret sognepræst Ivan Jacobsen rundt og fortalte om kirkens smukke murværk samt de mange figurer og symboler. Især det nye og det tidligere alter blev forklaret. Der var et pænt fremmøde på 55 personer. De kommende arrangementer vil være *Frank Allan Rasmussen* og et nyt navn – Historiker *Pernille Sonne* – om skolereformen. Altså den i 1814. Vi slutter foredragsåret af med *Søren la Cour*, der fortæller om Knud Rasmussens liv og død.

Det helt store emne i sommer har været Historieforeningens deltagelse i fremvisningen af den såkaldte kampvogn V3. Først en stor tak til alle dem, der har brugt tid og kræfter på vores vagtordning, som er forløbet stort set problemfrit. Dette store arbejde har sat vor forening på den lokale dagsorden, men vi har også gjort vores til at trække dette nationale klenodie frem i lyset. De tekniske og annoncemæssige ting kunne have været meget bedre, men dette til trods, har der nok samlet været lidt over 700 besøgende. Jørgen Tveds bidrag med et lille fjernsyn og en del billedmateriale har hjulpet meget. Vi har selv brugt penge på et ekstranummer af Prøven med kampvognens historie, skrevet også af Jørgen. Man kan undre sig lidt over, at vi selv måtte købe rengøringsmaterialer, men også over, at vi stadig ikke kan få lukket op for vandet. Vel egentlig en bagatel at installere! På det allersidste har vi gennem pressen, *Frederiksborg Amts Avis*, fået at vide, at man vil bevilge os penge på ansøgning nr. 2, som vi har fremsendt til kulturpuljen. Betingelserne er vist ændret noget, men vi har aftalt et møde med Industrimuseet i september om vort samarbejde ved åbningen i 2016 og om brugen af de bevilgede midler.

Vi har i skrivende stund stort set programmet for 2016 på plads, så I kan få den nye programfolder sammen med *Prøven* i december.

Undertegnede sidder i *Industrimuseets* bestyrelse og glæder sig over, at museet endelig er flyttet ind i *Palæet* og fået helt anderledes gode forhold at arbejde i, selv om det langt fra er færdigrenoveret. Som gammel bygningsmand ved man, at når man gør tingene over flere gange, bliver det let dobbelt så dyrt. Det at spare er jo også flere ting, forstår man!

Trods alt en succes

Nyeste om kampvognen V3

Jørgen Tved giver en status efter V3's første år i sin hjemby

Efter godt 4 måneders fremvisning af Kampvognen V3 må vi betragte arrangementet som en succes. Det var især Krudtværksfestivalen, som løftede det samlede besøgstal. Mindst 250 mennesker kom bare denne ene dag ind for at se og høre om V3. Mange gav udtryk for, at de nok havde hørt om V3, men absolut ikke alle var klar over, at vognen var på besøg i Frederiksværk.

I alt 54 dage har mindst 2 medlemmer af Historisk Forening åbnet portene til V3 og udstillingen omkring den. Det er en stor opgave, foreningen her har løst, så en stor tak for det. Besøgstallet har været meget svingende, lige fra 3 på en hel dag til højdepunktet ved festivalen. Vi kan slå fast, at der i høj grad har manglet oplysning om, at kampvognen var kommet "hjem" og nu kunne ses.

I den forbindelse skal der også lyde en tak til "Bondebladet", som min mor kaldte *Frederiksborg Amts Avis*. Bladet har bragt flere meget gode artikler om V3 og udstillingen. Her har man ikke skelet til, at der ikke var råd til annoncer. Beklageligvis kan vi ikke sige det samme om "*Gulvmåtten*".

Lige før udstillingen skal lukkes ned for dette år, kom der dog endelig en god oplysning fra kommunen. Den 4. september kunne vi læse i Frederiksborg Amts Avis, at det kommunale udvalg for Sundhed og Kultur nu havde bevilliget 38.000 kr. til forbedring af udstillingen og til reklame. Hvordan pengene nu skal bruges, vil blive besluttet i samarbejde med Industrimuseet.

Hvad har folk nu sagt om udstillingen? Mange har givet udtryk for, at V3 burde være udstillet i Gjethuset. Andre har fortalt om personlige oplevelser, hvor fædre eller bedsteforældre har fortalt om V3.

Nogle ville godt vide, hvor meget vognen vejer, og hvor hurtigt den kunne køre. Mange er blevet overrasket over at høre hvor mange tyske soldater, som var i Frederiksværk og omegn under besættelsen. Andre over, at man også den gang havde et meget stort antal tyske flygtninge. Der er ingen tvivl om, at Historisk Forening – sammen med andre gode kræfter – har en stor mission i at fortælle og oplyse om denne side af landets og vor bys historie.

I skrivende stund kan vi oplyse, at udstillingen, sammen med Krudtværksmuseet, også vil holde åbent i efterårsferien. Vi ser naturligvis nu frem til de næste 2-3 år, den tid vi får lov at låne V3.

Den ejes som bekendt af Nationalmuseet og skal naturligvis tilbage, når det nye Frihedsmuseet, som erstatning for det, som nogle forbrydere brændte ned, engang er bygget på Esplanaden i København.

Salpetermosen
– et arkæologisk overflødighedshorn

Af museumsinspektør *Pernille Pantmann*, Museum Nordsjælland

I den sydlige del af Hillerød ligger Salpetermosen – et sælsomt navn, der ofte medfører spørgsmål om, hvorvidt mosen indeholder salpeter. Ud fra et arkæologisk perspektiv er navnet relativt nyt, tidligere hed området Tranemosen, men i 1753 blev der i Hillerød oprettet et salpeterværk til produktion af netop salpeter. Salpeter var én af tre hovedingredienser i fremstilling af krudt, der ellers omfattede trækul og svovl. Dertil kommer, at salpeter også blev anvendt til farvefiksering i farveindustrien. Salpeter var ellers en importvare fra Ostindien, men det var bekosteligt og i kraft af, at man havde adgang til de to andre ingredienser til krudtfabrikation, ville man forsøge sig med at producere den tredje - salpeter.

I processen skulle man anvende ammoniak, som man fik fra hestegødning fra de kongelige stutterier i byen, og derfor placerede man salpeterværket i umiddelbar nærhed heraf, nemlig i trekanten imellem nuværende Slangerupgade, Slotsgade og Møllestræde. Til de indledende processer havde man brug for brændsel, og til det formål bad man om tilla-

Figur 1: Kort over Hillerød fra Erik Pontoppidans Det Danske Atlas fra 1764. Salpeterværket er den L-formede bygning i øverste venstre hjørne.

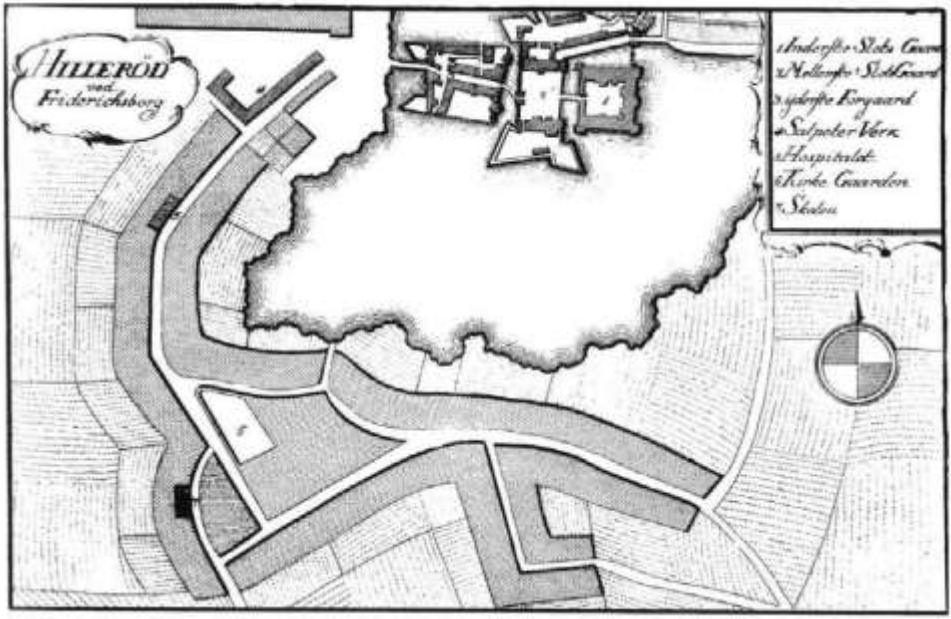

delse til at skære tørv i den store Tranemose. Tilladelsen blev givet i 1759, og herefter fik mosen navnet Salpetermosen. I øvrigt det eneste, der nu er tilbage af det gamle salpeterværk. *Figur 1*

Mosen rummer således ikke salpeter, men den rummer i stedet en lang række fund og informationer fra perioderne længe før salpeterværket.

Baggrunden for udgravningen – kort fortalt

Arkæologisk set er området kendt for sine mange fund fra ældre stenalder – både flint- og bengenstande. Der er dog også efterretninger om fund fra andre perioder, såsom stammebåde, bolværk og kultiske platforme. Især den nordlige del af mosen har været anvendt til tørveskæring, noget der som bekendt fik en renæssance i 1940'erne, de gamle tørvebænke kan stadig anes i området. Under krigen fremkom en del oldtidsfund, disse blev som oftest optaget, før professionelle fik lejlighed til at udgrave og nærstudere dem, hvilket betyder, at mere præcise opmålinger og registreringer aldrig er foretaget. Mange af disse fund fortaber sig således i tågerne. Sidenhen er der dog foretaget regulære, om end mindre, udgravninger, hvilket har resulteret i fine fund fra ældre stenalder.

Potentialet i Salpetermosen har således været anset for stort nok til at udpege det til et såkaldt kulturarvsareal. En term, som dækker over områder, som de lokale museer anser for at indeholde kulturhistoriske levn af særlig betydning eller af større omfang. Da planerne om at bygge et supersygehus på dette sted blev offentliggjort, påpegede museet derfor, at de arkæologiske omkostninger ville blive relativt høje i forbindelse med projektet. Arealets størrelse på 32 hektar betød yderligere, at man måtte påregne en langvarig arkæologisk undersøgelse. For at selve anlægsarbejdet således kunne påbegyndes planmæssigt i 2017, ville det være nødvendigt at begynde de arkæologiske undersøgelser allerede i slutningen af 2012. Det gjorde vi, og vi forventer at være færdige med de 32 hektar i udgangen af 2016 – helt som aftalt.

De indledende betragtninger

Vådområder har været foretrukket igennem hele oldtiden, i nogle perioder har man dog foretrukket dem mere end andre. På baggrund af de mange fund fra ældre stenalder (jægerstenalder, ca. 12.500 – 3900 f.Kr.) i de nordlige områder i Salpetermosen, forventede vi at finde en del ældre stenalder. Men de senere år har vi også fundet en del fund fra yngre stenalder (bondestenalderen, 3900 – 1800 f.Kr.) i tilknytning til vådområder og forventede således også noget fra denne periode herfra. Stor var derfor vores overraskelse, da vi fandt ud af, at der var en hel del fund fra jernalderen, især romersk jernalder (0-ca. 400 e.Kr.). I det følgende er det derfor jernalderfundene, der bliver omtalt.

Vi erfarede ret hurtigt, at der ikke var tale om ét stort sumpområde, som man ellers kunne tro ud fra navnet og de ældre kort. I stedet er der tale om et typisk dødislandskab, der varierer imellem små forhøjninger og flere mindre mosehuller ind imellem, i flere tilfælde har vandløb forbundet flere af mosehullerne. Moderne landbrug har igennem de seneste 200 år forandret landskabet markant ved dels at dræne og dels at udjævne terrænet. Dette har resulteret i, at vi ikke på forhånd vidste, hvor der var mosehuller, hvor store de var, eller



Figur 2: Udgravningsplan over en lille del af udgravningerne, men der hvor hovedparten af de omtalte fund stammer fra. Den omtalte indhegnede gård og de tilhørende moser ligger øverst på kortet.

hvordan de havde været udnyttet i oldtiden. Men efterhånden som vi fik skrællet overjorden af, var det tydeligt, at der har været beboelse på flere af de små knolde imellem mosehullerne, og at man havde anvendt de små moser på forskellig vis. Vi har således fundet en større boplads, der har været beboet i flere omgange i løbet af oldtiden, men især i jernalderen. Her har de enkelte gårde ligget med de små mosehuller imellem sig *(Figur 2)*.

I ét tilfælde har vi fået et indblik i en enkelt gårds skæbne. Denne gård har bestået af et beboelseshus og en eller flere økonomibygninger, alt sammen indhegnet. I det nordøstlige hjørne af indhegningen ligger en mose og markerer indhegningen på dette sted. Modsat er der to åbninger i hegnet ud til en anden mose, som således også må have indgået i gårdens struktur. Denne gård er på et tidspunkt brændt og efterfølgende, meget kort tid efter, bygget op igen inden for samme hegn, men med en mindre omstrukturering af gårdens bygninger til følge.

Ny viden og indsigt

Umiddelbart adskiller denne gård sig ikke fra andre samtidige gårde på egnen. Vi er dog så heldige, at vi her har fået et hegn omkring gården, vidnesbyrd om disse er sjældent bevaret frem til i dag. Samtidig har vi fået et indblik i, hvordan man ind imellem har håndteret en krise som en gårdbrand – nemlig hurtig oprydning og hurtig genopførelse af gården. Men vi ved ikke, hvor mange der har beboet gården. I Nordsjælland er vi ikke forvænte med et stort genstandsmateriale fra bopladserne, der kan fortælle om gårdenes beboere eller lokalsamfundets opbygning. Vi er som arkæologer stærkt afhængige af affald for at kunne sige noget om oldtidens mennesker, men vi

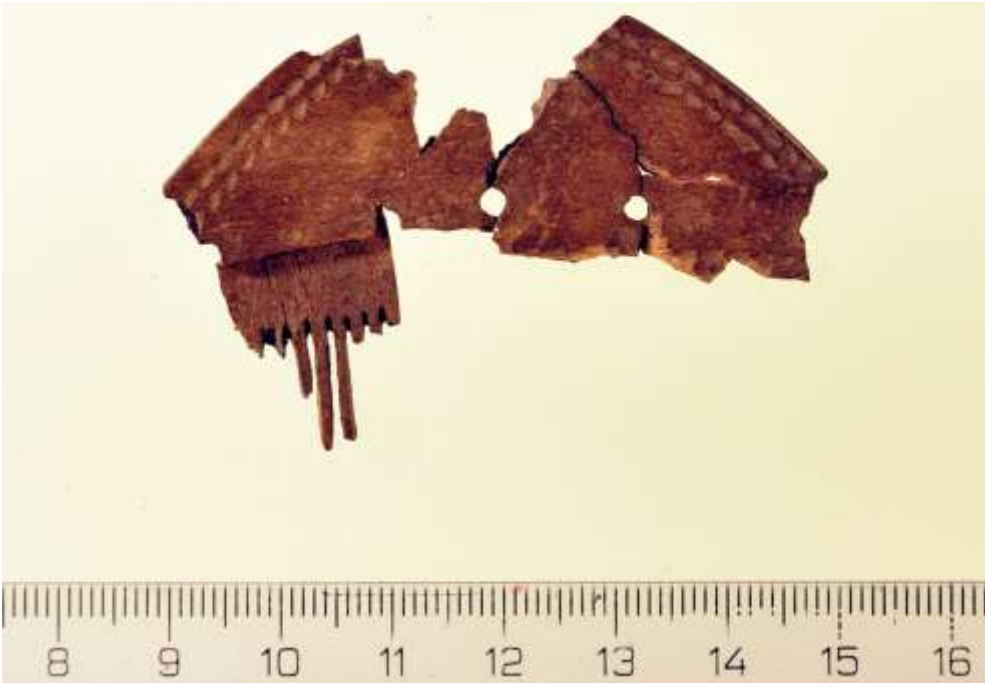

Figur 3: Den mest hele af de efterhånden mange fragmenterede kamme. Bemærk den fine ornamentik i kanten af kammen.

finder meget sjældent affald på jernalderbopladserne i Nordsjælland. Dette har ofte resulteret i en opfattelse af, at man i jernalderen må have været meget fattige på disse kanter.

I Salpetermosen fandt vi allerede i de indledende undersøgelser dyreknogler i de to omtalte moser, der dels indikerede, at der var tale om jernalder og dels, at man i jernalderen havde anvendt disse moser. Og ved selve udgravningen kunne vi nu konstatere, at gårdsenhederne tilsyneladende respekterede og endda udnyttede dem. Da vi for alvor gravede i moserne fremkom et meget omfattende, alsidigt og velbevaret genstandsmateriale, der for alvor kan fortælle om beboerne på gården. Moser har den fantastiske egenskab at bevare især knoglemateriale særligt godt. Ofte vil knogler, tak og ben forgå med tiden, men mosens sure og iltfattige miljø bevarer genstandene. På trods af de tidligere omtalte landbrugsmæssige forandringer af moserne, er der stadig en hel del genstande, der har overlevet. Ud over de meget store mængder knogler fra måltidsrester er der bevaret genstande som: benkamme *(figur 3)* , bennåle, et skæfte af ben, en benskøjte, en tenvægt i ben *(figur 4)*, en spillebrik af ben. Hertil kommer keramik, perler i både glas og rav og enkelte metalgenstande og meget mere.

Denne samling genstande indikerer, at der har været tale om en gård, der har været relativt velstående og herved har vi pludselig fået helt ny viden om jernalderbefolkningen i Nordsjælland. Men vi har nu også erfaret, at man i jernalderen anvendte moser til sit affald, måske fordi de har ligget lige uden for døren? Og



Figur 4: En tenvægt i ben bemærk også her den fine ornamentik. Tenvægten er ca. 5 cm i diameter

dette betyder muligvis, at andre moser ved andre bopladser måske kunne have rummet et tilsvarende materiale, hvis vi havde udgravet disse. En erkendelse, der har givet os kuldegysninger ned ad ryggen, for hvor mange moser og dermed fund har vi overset igennem tiden? Men sådan er arkæologi, vi ved ikke alt på forhånd, men er nødt til at samle små brudstykker sammen i håbet om stille og forsigtigt at danne et billede af forhistorien og hele tiden blive klogere på den.

Tro og eksistens

Det interessante ved brugen af de to moser er ikke bare husholdningsaffaldet, men også fundet af to hundeofringer. Som alle de forgående perioder af oldtiden er også jernalderen et samfund, der var stærkt præget af religion. Og man ofrede til de højere magter, hvad enten der har været tale om naturkræfter eller egentlige gudeforestillinger. Man ofrede det, der var betydningsfuldt, det kunne være husdyr, eller anden landbrugsproduktion som korn eller hør, ofte nedsat i lerkar. Det kunne også være våben (Illerup ådal m. fl.) eller store værdifulde genstande (Gundestrupkarret, pragtvogne, både osv.). Sågar mennesker blev ofret - en tradition, der blev grundlagt tilbage i bondestenalderen.

Man ofrede sine værdier flere steder. Det kunne være inden for huset eller på gårdspladsen, for at beskytte beboerne imod ulykke. Det kunne være i gravene eller inden for gravpladsen i håbet om, at afdøde fik en god færd til dødsriget. Eller det kunne være i moserne. Moserne er hidtil blevet opfattet som selvstændige afsidesliggende områder, der var særlig mystiske og hellige. Spørgsmålet er dog, om det i virkeligheden forholder sig noget anderledes? Med eksemplet på gården imellem de to moser, ser det ud til, at man meget bevidst har valgt sin placering og har nydt godt af den. Men man har bestemt også foretaget ofringer i dem, samtidig med, at man har anvendt dem til husholdningsaffaldet.

Og hvordan kan vi så se forskel? Hunde spillede en særlig rolle i jernalderen. De blev anset



Figur 5 En af flere ofringer af dele fra ungtyre. I dette tilfælde er ofringen markeret med sten omkring

for at være særdeles nyttige og indtog en klar førsteplads som husdyr, ikke mindst kan dette spores i de kultiske ritualer både i grave og i andre ofringer, hvor de hyppigt indgår. I Salpetermosen er den ene hund ofret i komplet tilstand sammen med et lille lerkar og et kohorn. Der er ingen tvivl om, at der er tale om et offer, idet kombinationen af helt dyr og helt lerkar fremstår meget iscenesat i modsætning til affaldet, der itubrudt er smidt til højre og venstre uden noget system. I det andet tilfælde er der tale om dele af en hund sammen med en svinekæbe. Selvom hunden er parteret, er man ikke i tvivl om, at der er tale om offer, idet hunde ikke blev spist og derfor ikke kan indgå i husholdningsaffaldet. Dertil kommer, at fundet fremstod som en kompakt klump, som om det oprindelig har været indpakket i et stykke klæde eller lignende.

Men disse rituelle hundeofringer er ikke de eneste dyreofringer. I den sydligste mose, som ligger i udkanten af bopladsen, er der fremkommet flere dyreofringer. Denne mose har ikke været anvendt til husholdningsaffald, men har ikke desto mindre stadig indgået i det daglige liv, idet der er blevet skåret tørv i mosen. Og som afslutning på hvert lille tørveskær, er der nedlagt et offer. I de fleste tilfælde af dyr, men der er også fundet genstande af træ. Dyreofringerne er endnu ikke blevet fuldstændig analyseret, men indtil videre ser det ud til at være et mønster. De ikke-kødfulde dele af dyr, dvs. hoveder og fødder er nedlagt/placeret i meget kompakte bunker, måske indpakket i et klæde eller dyrets hud. Knoglebunken er herefter ofte omkranset af sten. Dyrene er typisk ungkvæg, men der er også fundet bunker af får/ged. I enkelte tilfælde er

knoglerne ledsaget af trægenstande, såsom en del af et vognhjul eller et langt opretstående bræt, hvis funktion endnu er ukendt. Og i et enkelt tilfælde var det en hel samling af trægenstande, som vi i de fleste tilfælde endnu ikke kender funktionen af, men noget kunne tyde på, at de har relation til tørveskæring. Tørveskæring i oldtiden er et kendt fænomen, men det er ikke tidligere blevet konstateret i det nordsjællandske område. Med dette fund understreges endnu engang, at moserne har været anvendt til en lang række formål, både hverdagspræget og religiøst.

Salpetermosen som ressource

Salpetermosen har allerede bidraget med meget nyt og spændende. I den kommende tid vil endnu mere forhåbentlig vise sig i udgravningerne. Herefter kommer det store arbejde med at analysere og efterbearbejde materialet, hvilket uden tvivl vil gøre os klogere på en lang række nye områder. Mosen har således været en ressource fra den tidligste stenalder op til historisk tid, hvor den en kort overgang indgik i den tidligste industrihistorie, opnåede en renæssance under besættelsen, hvor den igen bidrog med tørv. Og nu bidrager den med ny viden i arkæologien, inden mosen lægger ryg til et stort supersygehus. I sandhed et overflødighedshorn!

Tak til Region Hovedstaden.

Pernille Pantmann

Figur 6: En samling af trægenstande, der er nedlagt i en tørvegrav – måske som offer?



Den københavnske folkestrejke

1944: Barrikader og brande

Historiker og forfatter *Jakob Sørensen* fortæller om opstanden i København, der var et svar på indførelsen af spærretid i hovedstaden. Artiklen knytter an til foredraget i historisk forening den 4. maj i år

Den kommunistisk dominerede sabotageorganisation BOPA gennemførte en stor aktion mod Riffelsyndikatet i Frihavnskvarteret i København i sommeren 1944, og det blev dråben, der fik bægeret til at flyde over for besættelsesmagten. Nu var modstandsbevægelsen gået for vidt, og der skulle slås hårdt ned, et eksempel skulle statueres. Aktionen mod Riffelsyndikatet, som det hed i folkemunde, egentlig hed det *Dansk Industri Syndikat* (DISA), fandt sted 22. juni 1944 – på treårsdagen for Tysklands angreb på Sovjetunionen og dermed også for ulovliggørelsen af det danske kommunistparti. Det var en dristig aktion mod fabriksanlægget, der var bevogtet af både sabotagevagter og regulære tyske soldater - og som derudover stod i direkte forbindelse med tyske forstærkninger i området, hvis noget skulle ske. Aktionen foregik ved højlys dag og var en stor succes. Det lykkedes sabotørerne at komme ind på området gennem brug af list, herefter fik man samlet vagtpersonalet, uden at tyskerne opdagede noget, og med lastbiler kørte man sprængstoffet ind på området og placerede sprængstoffet i den aflange og dengang nyopførte hal. Samlet set blev 400 kilo trotyl anvendt ved denne sabota-



Tysk politi i aktion på Kultorvet i København under folkestrejken i 1944 (Frihedsmuseet)



Barrikade i Istedgade i København under folkestrejken i 1944 (Frihedsmuseet)

ge, det største kvantum under besættelsen. Så snart bomberne var placeret og lunterne klar til at blive antændt, satte sabotørerne samtidig luftalarmerne i gang, således at arbejderne kunne blive evakuret fra området, og BOPA-folkene kunne smutte væk fra stedet i det almindelige virvar. Der blev ødelagt for knap 10 millioner i datidens penge, svarende til omkring 200 millioner i dag.

Spærretid

Dette var en uhørt provokation, som besættelsesmagten ikke kunne sidde overhørig. En fabrik som Riffelsyndikatet og andre, der var blevet saboteret kort forinden, repræsenterede stor værdi for tyskerne, for det var krigsvigtig produktion for det trængte Tyskland. Den umiddelbare anledning til Folkestrejken i 1944 var besættelsesmagtens indførelse af spærretid den 26. juni 1944, i et forsøg på at dæmpe sabotagen. Bestemmelsen indebar, at ingen måtte befinde sig udendørs mellem kl. 20 og kl. 05. Men der var også andre modreaktioner. Dels i form af *schalburgtage* mod flere steder i Tivoli og dels senere også henrettelsen af *Hvidstengruppen* den 23. juni 1944. Dette var brændsel på bålet, og oprørstrangen hos Københavnerne, og det i særlig grad i arbejderkvartererne på Vesterbro og Nørrebro, hvor kommunisterne stod stærkt, steg med stor hast. Man fornemmede, at krigen var ved at være ovre, de allierede var gået i land i Normandiet – måske lå freden lige om hjørnet?

Terror i gaderne

Om mandagen den 26. juni udløste spærreti-

dens nye udfordringer en såkaldt "gå-tidligt-hjem"-strejke blandt københavnske fabriksarbejdere. De skulle jo have otte timers søvn og otte timer hvile, og hvis de kom hjem fra arbejde som de plejede, kunne de jo ikke nå de otte timers hvile, inden de skulle være på plads i de sommervarme lejligheder i byen. De proklamerede ligefrem, at de ellers ikke kunne nå at passe deres kolonihaver! Strejken bredte sig de følgende dage, og selvom det tyske Dagmarhus allerede onsdag søgte at mildne fejlgrebet ved at udsætte spærretiden til kl. 23, havde gnisten fænget. Vreden fik frit løb blandt den almindelige københavnske befolkning. Om mandagen havde besættelsesmagten og de danske håndlangere i *Schalburgkorpset* ellers forsøgt at terrorisere befolkningen til at indordne sig og følge spærretiden. Dette gjorde man ved at køre rundt i brokvarterne og skyde på dem, der opholdt sig udendørs. Der blev opført barrikader på strategiske steder for at hindre patruljernes mulighed for at komme omkring. Den største barrikade blev anlagt over Nørrebrogade, ikke langt fra Dronning Louises Bro ved hjørnet af Rantzausgade. Der var barrikader mange steder i byen, men denne barrikade var særlig, fordi den i vid udstrækning var opbygget med inventar og materialer fra varehuset Buldog, der lå på samme hjørne. Buldog, der var den største konkurrent til Daells Varehus, var ejet af Hr. Bryde-Nielsen, der var kendt som nazisympatisør. Dette bragte hans forretning i folkemængdens søgelys, og varehuset blev derefter plyndret af københavnerne, der efterfølgende satte ild på bygningen. Brandvæsenet blev ikke lukket ind, og bygningen brændte ned, og den dag i dag kan man se at der "mangler" en bygning på hjørnet af Nørrebrogade og Rantzausgade. Blandt de ting der fandt vej til barrikaden, var et par mannequin-dukker, hvoraf den ene fik påskriften "Best" efter den tyske rigsbefuldmægtiget og en spand over hovedet! Dannebrog vejede også fra barrikaden og et hjemmelavet russisk flag fandt også vej dertil.



Tyskerne lukkede under folkestrejken i 1944for vandet og gassen, så der hentes vand i Peblingesøen i København (Frihedsmuseet)

Generalstrejke

Mandag aften blev 10 dræbt og 46 såret. Patruljerne blev trukket hjem efter et par dages skyderier, men det opmuntrede kun demonstranterne til at fortsætte oprøret. Torsdag aften blev sporvognene væltet i Istedgade. Fredag morgen nægtede sporvognsstyrere og konduktører at køre ud, og endnu mere fatalt var det, at man samme morgen kunne læse i morgenaviserne, at otte medlemmer af Hvidstengruppen var blevet henrettet. Det var hårdt mod hårdt. Et par timer senere var gene-

ralstrejken en realitet – kun mejerier, kraftværker, hospitaler og brandvæsen fungerede. Samme aften, i et forsøg på at knuse strejkerne, lukkede Dagmarhus for gas, vand og el, og næste morgen proklameredes undtagelsestilstanden. Nu skulle københavnerpakket smage pisken, befalede Werner Best. Panservogne og kanoner blev promeneret på Rådhuspladsen, og tyske jagerfly patruljerede over hustagene for at lægge yderligere pres på byen.

Frihedsrådet spiller højt spil

Oprøret fortsatte. Weekenden over blev der bygget barrikader og tændt bål i gaderne, og oprøret spredte sig til Indre By og Amager. København var i åbent oprør mod besættelsesmagten, og stemningen var intens. Vreden fik frit løb over for medløbere og "tyskvenlige". Butikker, der solgte til tyskerne, blev plyndret, og inventaret raseret og smadret. Alt tyder på, at demonstrationerne var spontane, for de store modstandsorganisationer advarede gentagne gange mod åbent at udfordre den tyske overmagt så direkte. Frihedsrådet valgte at støtte oprøret og krævede undtagelsesbestemmelserne ophævet, og at det forhadte Schalburgkorps skulle trækkes ud af byen. Søndag blev Værnemagten for alvor sat ind for at genvinde kontrollen med de oprørske bydele. Kanoner blev sat ind, bl.a. i Istedgade og på Nørrebrogade, for at jævne barrikaderne med jorden, mens der blev opstillet kanoner andre steder for at fastholde presset. Værnemagtssoldater og Schalburgfolk skød på mere eller mindre tilfældige københavnere. Kampene fredag til søndag krævede 60 danske dødsofre og ca. 350 sårede, og der var også tyske tab. Men så var oprøret også nedkæmpet. Den tyske hær kunne københavnerne trods alt ikke stille noget op imod.



Den store barrikade på Nørrebrogade i København under folkestrejken i 1944 blev blandt andet bygget med inventar fra varehuset *Buldog* (Frihedsmuseet)

Afslutning

Til gengæld fortsatte strejkerne. De havde fra første færd været modarbejdet af såvel ledende politikere som erhvervsorganisationer og den socialdemokratisk dominerede



Varehuset *Buldog* på Nørrebrogade i København er stukket i brand af demonstranter under folkestrejken i 1944 (Frihedsmuseet)

fagbevægelse, der alle frygtede, at tyskerne ville afbryde samarbejdet med det eksisterende departementchefsstyre og indføre et rent militærstyre. Men Frihedsrådet blev ved at opfordre til at fortsætte strejkerne, indtil kravene var indfriet, og det var først, da der begyndte at opstå sympatistrejker rundt om i provinsen, at besættelsesmagten krøb til korset og bekendtgjorde, at Schalburgkorpset ville blive trukket tilbage og spærretiden ophævet. Man ville ikke risikere en gentagelse af Augusturolighederne året før. Også Dagmarhus havde en overordnet interesse i, at samarbejdet med de danske myndigheder fortsatte, og samfundet blev ved at producere. I løbet af de næste dage ebbede strejken ud. Den var endt med en kæmpesejr til Frihedsrådet og et ydmygende nederlag til besættelsesmagten og dens danske samarbejdspartnere. Men det var også en pris, der skulle betales. Tyskerne mistede endegyldigt tilliden til det danske politi og iværksatte ikke længe efter Operaton Möwe, interneringen af det danske politi, der medførte opløsning af politiet og deportation til kz-lejren Buchenwald.

Litteratur:

Sofie Bak, Claus Bundgård Christensen, Joachim Lund og Jakob Sørensen "Turen går til besættelsestidens København" (2015)

Claus Bundgård Christensen, Joachim Lund, Niels Wium Olesen og Jakob Sørensen "Danmark besat krig og hverdag 1940-45" (2015)

Den lille by

Et poetisk billede af Frederiksværk for længe siden

Rose Bruhn var født i Frederiksværk den 1. april 1861 i Nørregade nr. 10 i Hattemagerhuset. Hun var datter af den lokale garver Christian Frederik Bruhn. Døbt Rosalie Christiane Marie Bruhn i Vinderød Kirke.

Hun har skrevet flere fortællinger fra egnen, nogle opbygget over begivenheder og hændelser, som den gang optog sindene. Hun betegnede sig selv som forfatter og journalist. Vi ved ikke nøjagtig, hvornår artiklen *Den lille By* er skrevet, men sandsynligvis omkring 1900. Hun omtaler, at åen også driver Valseværket. Det kan kun være Kobbervalseværket, som blev flyttet til København i 1908. Rose Bruhn døde i 1939. Her er hvad Rose skriver:

Borgen ligger ikke langt fra den lille by. Og den lille by er stolt af, at den hvide borg med de takkede frontspidser ligger så pynteligt og fornemt, mellem lystskovens gamle bøge og alvorsfulde graner, romantisk og smukt, ved det hastende åløb, der forbinder Arresøen med fjorden.

Åen har bestandigt travlt, strømmen går strid, og afsted iler den i stolt bevidsthed om, at den lille bys ve og vel afhænger af den. Hvad ville også alle de fabrikker og møller derinde stille op, dersom den ikke med iver drev på dem? Hurtigt ville den evige klokkeklang og de taktfaste slag på bolte og nagler standse.

Dybt nede mellem skrænterne risler den af sted med skumringe på det gulgrønne vand. Dens bredder kranses af hundredårige ege og bøge, yndefuldt bøjer de kronerne sammen om de sladrende vande og danner lysegrønne hvælvinger, hvor lys og skygger leger deres evige leg på bakkeskråningerne.

Omkring bakkerne snor den støvede landevej sig ned til byen. Her mødes vi atter med den travle å, den bugter sig under de gamle broer, risler sig forbi småborgernes haver og de stive alleer. Ved Tinghuset må



den gøre holdt, og løbe lidt omkring sig selv, medens vandene deler sig i to stærke arme, hvoraf den ene driver vandmøllens store hjul og maskinfabrikkens tunge aksel. Den anden arm løber en stund roligt videre, ind til det sladrende og iltre vand ligeligt bliver delt og ledt i sluser til drivkraft for valseværket og for krudtværket. Så først er døgnets slid endt, og småbølgerne får lov at kaste sig i fjordens åbne favn, i hvile og glemsel.



Ser man den lille by oppe fra højderne en sommerdag, skimtes blot de røde tage mellem alt det grønne. Højt over træerne rager fabrikkernes lange skorstene, hvorfra den sorte røg hvirvles hen over de grønne kroner. Bag byen snor sig dunkle spadseregange i skovbrynet, og haverne fra lave huse på byens hovedgade strækker sig op ad skråningerne til det levende hegn, som danner grænsen mellem disse og skoven. Duften af jasmin og syrener når helt her op og blander sig med den krydrede skovduft.

På byens torv skygger de høje linde hen over den gamle gæstgivergård. Her inde i de lave stuer kan der lyttes til klog og sindig tale om døgnets spørgsmål, når byens fædre efter endt dagsværk samles i klubben. Her læses den stedlige Amtstidende, gamle Berlinske og Illustreret Tidende. Ud over dette læses der ikke synderligt i den lille by. Boghandleren bor en fjerdingsvej uden for bygrænsen, og hele forretningens lager af bøger kan transporteres i en middelstor kuffert. Men det er heller ikke det, det kommer an på.

Hver skal helst passe sit. Og verden der uden for den lille by kan så dejligt gå sin egen skæve gang, uden at det behøver at sætte mærker i de borgermænds sind.

Den lille by er det fredeligste sted på jordkloden. Det eneste sted, hvor blodet flyder, er i barberens lille stue, men det er ikke af det onde, kun fordi denne hædersmand ikke med lige stor færdighed kan udøve alle de betroede hverv, der lægges på ham. Først og fremmest er han skrædder, så danselærer, dernæst musiker, og kun som en biforretning er han barber. For fremmede, der kommer til denne lille idyl, skal det være noget nervepirrende at sidde under



skrædderens kniv i dødsangst for kindben og strube.

Her soldes og våges ikke om nætterne. Den stedlige vægter overkommer så let sit embede. Slagsmål og gadeuorden finder aldrig sted, undtagen om valgdagen hvert tredje år, når det hænder, at den lille konservative by trues på livet med et radikalt angreb på det på fædrene nedarvede. Da rejser de borgermænd sig i al deres vælde, med distriktslægen og fabriksejerne i spidsen og slår et slag, så det drøner.

Ellers soves der fredeligt om nætterne. Kommer en fremmed sømand eller håndværksmand hertil, og som endnu ikke har stukket fingeren i jorden og lugtet, hvor han er, kan det hænde, han skråler en lystig sang ud i de stille gader ved nattetide. Men vægteren dæmper straks hans lystighed og betyder ham, at højrøstet sang eller uhøvisk tale hører ikke til god tone her. Og han holder straks inde med lystigheden og vandrer stilfærdigt sin vej til herberget. Vægteren er, næst efter birkedommeren, den mest betroede mand. Han kender alle mennesker i den lille by, og alle mennesker kender ham. Sker det en aften, at stemningen i Klubben, f.eks. på Hans Majestæts kongens fødselsdag, har været lidt høj, og én eller flere af byens fædre dårligt ene har kunnet klare den, da rækker vægteren ham gerne en hjælpende hånd og bugserer disse uregelmæssigheder diskret inden for hjemmets tærskel.

Og hænder det, at en ægtemand i den sene nattetime haster af sted over løbebroen og forsvinder gennem havelågen foran et af de lave huse i Allégade og ivrigt giver sig til at trække i Madam Christensens klokkestreng, da ved vægteren nøjagtigt, hvem det er, der laver til barsel, og byens sladresøstre har ved det første dagskær nyhe-

den om den glædelige begivenhed.

Vågner de borger en morgen og ikke hører hammerslagene eller maskiners duren fra fabrikkerne, eller den bekendte lyd fra de store og små fabriksklokker, som kalder til arbejde, da ved de, ugen er gået, og det er søndag.

Vandrer man da gennem de stille gader, vil man træffe småhåndværkeren i skjorteærmer, med piben i munden, uden for sin dør. Han holder nøjagtig tal på de folk, som i stiveste pus vandrer til kirken. Der går unge piger i lyse kjoler og ældre damer i sorte. Der går farmaceuten med apotekerens datter og birkefuldmægtigen med bogholderens unge frue, hvilket regnes for meget upassende, og er anledning til adskillige ekstra kopper kaffe og giver bageren forøget omsætning.

Der er to veje til kirken. Den ene fører langs med åen, hvor man drejer af ved borgen og forsætter i en genvej over skovriderens mark. Kan man nå derud til inden kirkeklokkerne ringer sammen, da er man kommet i god tid, da provstens lukkede vogn kun lige har vist sig i skovbrynet. Den anden sti går gennem granskoven forbi Tranemosen. Hertil søger de, hvem Amors pil har ramt. Stien er lun og tæt, ingen vind kan her hvirvle det løse sand op i flugt, og ingen profane blikke kan trænge igennem de tætte graner. Den vej går farmaceuten og apotekerens datter. Onde tunger skammer sig ikke ved at råbe højt om, at fuldmægtigen og den unge frue særlig ynder samme idylliske sti. Håndværkeren i skjorteærmer giver sin kone nøje underretning om alt, hvad han hører og ser.

Er det sommer, anløbes den lille by tre gange om ugen af dampskibet, som går til nærmeste købstad, der har forbindelse med jernbanen til hovedstaden. Om søndagen er det lysttur, og mange københavnere stævner hid, til den lille fredelige idyl og gør den rent konfus. Latter og sang gjalder i skoven dagen lang, og den lave

Alle 4 billeder til denne artikel er fra *Galleri GAL* udstillingen april 2010. Fotos *Torsten Møller Madsen*



gæstgivergård er i belejringstilstand. Når damperen stævner hid og lægger til ved havnemolen, stormer alle derned.

Skipperkonerne har deres faste plads ved badehusbroen, den de ikke viger fra, om trængslen bliver aldrig så stærk. Før lader de sig skubbe i vandet, end de lader sig flytte en tomme. Deres mænd er de fast ansatte folk, som hører til havnens bådelag, de står gerne derude på molen og skiftes til at tage imod trossen, når skibet lægger til.

Som regel slår en halv snes piger sig sammen for at bringe et brev ombord i postkassen. Men den unge handelsrejsende, som med brask og bram bliver kørt ned til skibet i gæstgiverens charabanc, er ikke et øjeblik i tvivl om, at opmærksomheden gælder ham, og han sparer ikke på opmuntrende øjekast, der kvitterer for opmærksomheden. Og når skibet glider af sted, hilser og vinker han.

Hver dag ved middagstid lyder det skrattende posthorn, og den tunge vogn rumler gungrende over broerne, ned gennem Strandgade til posthuset. Dens komme er en begivenhed, vinduer lindes på klem, og mange par øjne kikker langt for at se, hvad nyt der kommer til byen, og hvilke kendte folk der vender hjem fra den larmende verden derude.

Rose Bruhn

Fra den gamle fabrik

Da Formernes første Fagforening gik i Opløsning

En hyppig bidragyder til lokalavisen den gang, *Laurits Larsen*, Vinderød Skov, fortæller i 1947 om et godt forsøg, men som ...

Jeg har besøgt min gamle Ven og Partifælle, fhv. Former Peder Lerche i Fredens Allé i Frederiksværk. Lerche, der nu er 89 Aar, har sammen med mig oplevet en Del paa den gamle Fabrik og han fortæller mig, hvorledes det gik til, da de dannede den første Fagforening, som fik en trist Ende.

Det var i Sommeren 1885, siger Lerche, at vi fik to Kolleger herud fra København for at tale med Formerne om, hvordan man skulde danne denne Fagforening og give os nogle vink. Der blev saa i Ugens Løb indkaldt til en Generalforsamling paa Kroen, og den havde god Tilslutning, ca. Halvdelen af de 40 Formere. Alle de unge havde stor Begejstring for en saadan Forening, som efter nogen Diskussion blev vedtaget omtrent enstemmigt. Kontingentet blev sat til 25 Øre ugentlig. Derefter gik vi over til at vælge Bestyrelse, det gjaldt om at faa de bedst egnede i denne. Valgt blev Metalformer Hans Pedersen, Alfred Clemmetsen og Ole Heede. Hans P. Clausen blev Formand. De skulde saa udarbejde Love, men hvor vidt de kom med det, véd jeg ikke, for der kom ikke mig noget i Hænde. Nu blev der Røre i Andedammen; der skulde agiteres for at faa gamle Formere med. Vi unge mente, at vi sagtens kunde faa dem med, for det stod os klart, at hvis vi skulde faa nogen Gavn af Foreningen, maatte vi alle være med. Ak nej, siger Lerche - vi stødte paa en Mur, der ikke var til at bryde.

Vi fik dette Svar: I er jo tossede og gale, kan I da ikke forstaa, at Firmaet kan lukke sine Porte og jage os alle hjem. Det har jo Penge nok. I er forrykte og gør Skade for jer selv og os andre.

Vi havde saa flere Møder om forskellige Spørgsmaal om Akkordpriser og Arbejdsforhold, der skulde forbedres; men Bestyrelsen kom ikke langt med noget, for snart begyndte det at tynde ud i Rækkerne. Formanden havde en lille Landejendom og var hjemme, da Foreningen blev stiftet, Han kom ikke i Arbejde mere og blev det første Offer. Den eneste af de ældre, Christian Knigge, fik Besked om, at naar han var færdig med den Bestilling, Han var i færd med, var der ikke mere arbejde til ham. Vi var nået hen i December. Saa en dag kom Støbemester Clemmetsen til mig og udtalte: - Jeg vil lade Dem vide, at om en uge er der ikke mere Arbejde til nu Dem, nu skal det være forbi med den Fagforening, og De skal aldrig paa arbejde mere, saa længe jeg er Mester.

Derefter gik han til Ole Heede, som fik samme Besked. Ligeledes Peder Andersen. Der blev Saa holdt et Møde i Foreningen, hvori Opløsningen vedtaget. Kassens Midler blev saa ligelig fordelt mellem Medlemmerne, og dermed var den første Former-Fagforening til Ende. Der gik saa nogle Aar hen, inden den nuværende Fagforening kom til Verden under megen Modstand fra Arbejdsgivernes Side. Den kan i Aar 1947 fejre sit 50 Aars Jubilæum.

Laurits Larsen

Formeren synger

Mel: Liflig fløjter Vælsklands Nattergale (O. Lindblad)

Frem af Sandet tusind Ting vi sender,
Ting i Tons og bitte Ting i Gram,
Gods, der bæres kan af Barnehænder,
Gods, saa Kranens Vire knager stram.
Over vor Model vi Formen skaber,
Trunsel og Lancetten i en Fart
over Formen hen, og skraber
saa at alt til Støbningen blir klart.

Ovnen hvæser, sprutter Ild og syder,
tapper Skeen fuld af Ild-Metal,
store Stjerner braser op og bryder
lyse Striber i den høje Hal.
Kranen med sin Kraft af Staal og Trosser
bærer Skeen frem og bær den højt,
Jern og Staal i Strøm af Ilden fosser
over Formen hen i hede Sprøjt.

Værkstedsrummet brøler, brager, brummer,
Kraner dundrer frem og Hamre slaar,
Ovnen hvisler, Luften dirrer lummer,
Støv og Skidt i store Skyer staar.
Midt i Larm og Støj og Støv vi former,
passer vores Form ved Dagens Job,
om saa Verden stilner eller stormer
Arbejdsnæver former trofast op.

Oskar Hansen

Classen, krudt og landskabsmaleri

Eftertanke til Jørgen Lassens foredrag om Guldalderen, Frederiksværk Historiske forening, 20. maj 2015

Det meste af naturen omkring Frederiksværk er nøje planlagt af Classen, der skulle bruge træ til mange formål på Frederiks Værk. I 1756 startede han en omfattende skovplantning på bakkerne og langs kanalen for at holde på sandet, så det ikke skred ned i "åen". Krudtværket kom i gang nogle år senere. 1807 angreb englænderne København med brandraketter, historiens første terrorbombning af en storby. En officer, Andres Schumacher, fik gjort kong Frederik den 6. interesseret i at udvikle en dansk type raketter til hæren. I 1818 oprettede militæret et raketkompagni, som blev placeret ved Arresødal og tæt på Krudtværket.

Chefboligen, den nuværende skovridergård, blev opført og i tilknytning hertil et laboratorium og observatorium, hvorfra skydningerne kunne observeres.

1 1836 udnævnes oberst J. T. Lundbye til chef og flytter til Frederiksværk. Lundbyes søn, Johan Thomas Lundbye (1818-1848) havde boet hos forældrene, mens de boede på Kastellet i København. Der havde han tegnet og malet sammen med Chr. Købke. Han var i 1832 startet på kunstakademiet. På sine besøg hos

Skovridergården, Arresødalvej 67, var i perioden 1836-1841 tjenestebolig for Lundbyes far, oberst Joachim Theodor Lundbye (1778-1841). Foto *Jørgen Lassen*





Udsigt ved Vinderød mod Højberg ved Frederiksværk med Lundbyes forældres hus, 94,2x125,5 cm, 1839. Foto *Thorvaldsens Museum*

forældrene i Frederiksværk tegner Johan Thomas Lundbye mange skitser omkring Vinderød og Arresødal, men ingen fra byen eller Værket. Han er stærkt optaget af tanken om at skabe billeder af det "nationale danske" og erklærer at ville "male det kære Danmark". Om vinteren i det lune atelier omsættes sommerens skitser til de stort komponerede oliemalerier.

To af hovedværkerne er "Arresø med udsigt til Flyvesandsbakkerne" (1838) og "Udsigt til forældrenes bolig" (1839), hvor også observatoriet kan ses over trætoppene. Motivet er et typisk romantisk landskab, hvor landskabets linjer, trægrupper og lysninger er indordnet, så det både er harmonisk og naturforherligende – sådan som det ideelle romantiske landskab skal se ud.

Billedhuggeren Bertel Thorvaldsen endte med at eje begge billeder, og de hænger i dag i hans museum.

Johan Thomas Lundbye er en af de første danske landskabsmalere, og han blev toneangivende for en hel generation af danske landskabsmalere. De opsøgte motiverne ved Frederiksværk, og i løbet af de næste hundrede år bliver byen og omegnen malet af mange kunstnere, bl.a. L. A. Ring.

De mange billeder startede altså med Krudtværket. Og i 2018 er 200-året for J. Th. Lundbyes fødsel – det skal vel markeres her i Frederiksværk?

Torben Gisselø

Apropos V3 udstillingen

Et klip fra *Politikens* spalter 13. maj 1945

Schiørring-Thyssens og Hustrus Morder saaret under Storm paa Asserbo-Lejren

Stormen foregik ved Hjælp af en hjemmelavet Panserbil: To Hipoer dræbt, flere saaret

Den allerede anholdte Leif Ørnberg med i Transporten til København

FRIHEDSKÆMPERNE har i Gaar gjort et stort Kup paa Frederiksværk-Egnen. Hipoerne har her en Lejr, som ligger i Asserbo-Plantagen, og som de har overtaget efter Schalburg Korpset. I de sidste Dage har det rygtedes, at Lejren, som ellers havde ligget tom, atter var blevet befolket, hvorfor Frihedskæmperne i Frederikssund i Gaar besluttede sig til at storme den. At der vilde blive Tale om Kamp, var de klare over, men de havde skaffet sig særlige Betingelser for at kunne optage dn med Held, idet de havde en Panserbil til Raadighed.

Ikke en Panserbil, bygget paa en eller anden Krigsfabrik i England eller Amerika, men en hjemmelavet Panserbil, men alligevel ingenlunde til at kimse ad. Grundstammen var en to Tons Lastbil, som man havde omgærdet med svære Panserplader, stammende fra Skibssider. I Midten var der et rigtigt Skydetaarn med Laag ovenpaa, som man ser paa de originale Tanks. Panserbilen var bygget i al Hemmelighed paa Jernbaneværkstederne i Frederiksværk og var helt igennem godt solidt illegalt Arbejde. Saa utroligt det lyder, havde man lavet hele Vognen paa — en Nat. Den var blevet prøvet og havde vist sig at have en betydelig Modstandsevne selv over for større Kaliber Ammunition. Panserbilen var altsaa nen Trumf, som Frihedskæmperne havde paa Haanden over for Hipoerne.

Onsdag den 21. oktober kl. 19:30 i Sognegården

Skolereformen i 1814

Historiker, cand. mag Pernille Sonne



1814 er længe blevet regnet for et skelsættende år i dansk skolehistorie på grund af ny og vigtig lovgivning. I dette foredrag fokuseres der på, hvad det var der skete i 1814. Der fortælles om, hvordan børnene nu ikke kun skulle lære læsning og religion som i 1700-tallet, men også som minimum skrivning og regning, og at de skulle læse om emner som historie og naturlære. Lovene cementerede undervisningspligten og fastsatte nye regler for tilsyn med undervisningen, for kvaliteten af skolebygningerne og for indhold og metode i undervisningen.

Onsdag den 18. november kl. 19:30

Knud Rasmussen – liv og død

Museumsinspektør Søren la Cour

Polarforskning har altid været omgærdet af utallige sikkerhedsforanstaltninger. Ekspeditioner må gardere sig mod det ekstreme klima, som forskningen i sagens natur må foregå i. For 100 år siden var mulighederne dog helt anderledes end i dag. Alt afhang af, hvad man selv medbragte, og valgene kunne afgøre liv og død. Vi skal høre om, hvad Knud Rasmussen medtog på sine ekspeditioner, og hvordan det alligevel flere gange kunne gå frygteligt galt.



Også dette foredrag afholdes i *Sognegården, Kirkevej i Frederiksværk*. Som altid er der gratis adgang og ingen forhåndstilmelding, men kaffe og kage koster lidt!

Returadresse: Skansevej 30B, 3390 Hundested

Museer og arkiver

Industrimuseet Frederiks Værk
Åbningstid kontor: tirsdag-fredag kl. 10-14
www.indmus.dk, tlf. 47 72 06 05
Torvet 18-20, 3300 Frederiksværk

Knud Rasmussens Hus
Knud Rasmussens vej 9
3390 Hundested
Tlf. 47 72 06 05

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: Mandag kl. 10-12 og torsdag kl. 16.30 -17.30
Nørregade 61 i Hundested (Biblioteket)

Krudtværket
Kl. 11-16, mandag lukket

Udstilling af kampvognen V3
Syrevej 13, Krudtværksområdet
Sidste gang i år: Efterårsferien uge 42

Sponsorer

Advokat Jacob Berner Rue (L)
3370 Melby
Tlf. 4774 2822

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4752 4001

Danske Bank
Nørregade 6
3300 Frederiksværk

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
Tlf. 5444 7029

Entreprenør Poul Erik Andreasen
Møllevangsvej 103, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4774 7809

Glarmesteren i Frederiksværk
Syrevej 17, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 4248

Industrimuseet Frederiks Værk
Jernbanegade 4, 3300 Frederiksværk

Kim Dencker Johansen Holding Aps
Hanehovedvej 187, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 2583

KTS-Entreprise
Industrivej 3, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4777 2577

Thomsens Cykler
Vinderød Skov 3-5, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 2323

Tømrermester Egon Bech A/S
Krudtværksalleen 21 B
3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 2060

Winther A/S, Snedker- og Tømrermestre
Jernbanegade 5 , 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 0202, 2021 0202